

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΧΩΡΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ (Σεπτέμβριος 2006)

Συγγραφέας: ΛΑΖΑΡΟΣ ΤΑΤΣΗΣ

I. Εισαγωγή

Είναι γεγονός ότι η έννοια του περιβάλλοντος αρχίζει και αποκτά τα τελευταία έτη ολοένα και μεγαλύτερη αξία, στο βαθμό μάλιστα που η προστασία και διαχείριση των φυσικών πόρων και η διασφάλιση της ποιοτικής και ειρηνικής ζωής του ανθρώπινου είδους αποτελούν πλέον τις βασικότερες πτυχές της ανάπτυξης[[i](#)].

Η χάραξη μιας πολιτικής για την Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη (Integrated Development)[[ii](#)] απαιτεί τις διαλεκτικές και αρμονικές σχέσεις και αλληλεξαρτήσεις των πολλαπλών ισοζυγίων της φυσικής και κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας και ειδικότερα του πολιτισμικού, του εκπαιδευτικού, του κοινωνικού, του δημογραφικού και του δημοκρατικού. Οι μακροχρόνιες προσπάθειες των ΜΚΟ[[iii](#)], των ερευνητικών κέντρων, των Πανεπιστημίων και των Τεχνολογικών Ιδρυμάτων της χώρας μας είχαν ως αποτέλεσμα να ορισθεί η έννοια του περιβάλλοντος ως μία από τις σημαντικότερες προτεραιότητες της κοινωνίας μας. Έτσι λοιπόν σήμερα τα ζητήματα οικολογίας και περιβάλλοντος αποτελούν αντικείμενα διεπιστημονικής έρευνας και παρακολούθησης, ενώ διδάσκονται σε κάθε βαθμίδα της εκπαίδευσης. Εκτός αυτού, η περιβαλλοντική νομοθεσία έχει πλέον διευρυνθεί, ενώ ο κρατικός μηχανισμός αρχίζει και αποκτά με την πάροδο του χρόνου την απαραίτητη γνωσιακή στελέχωση.

Όλα τα παραπάνω έρχεται να συμπληρώσει ο θεσμός της Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΕΠΕ), που αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία της περιβαλλοντικής πολιτικής, όχι μόνο σε εθνικό, αλλά και σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο[[iv](#)]. Σύμφωνα με το θεσμό αυτό, οι Μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων

(ΜΠΕ) δεν αποτελούν απλώς μια επιπρόσθετη ρύθμιση για την περιβαλλοντική διαχείριση και προστασία, αλλά μια επιστημονική και τεχνική τεκμηρίωση για την ουσιαστική αντιμετώπιση των προβλημάτων ρύπανσης του περιβάλλοντος, τη βελτίωση της ανθρώπινης ποιότητας ζωής σε οιοδήποτε επίπεδο, καθώς επίσης και ένα σημαντικό βήμα για την επίτευξη της ολοκληρωμένης ανάπτυξης της χώρας μας. Ένα άλλο σημαντικό ζήτημα είναι ότι ο θεσμός των ΜΠΕ, όπως ακριβώς έχει οριστεί από την κοινοτική πολιτική για την προστασία του περιβάλλοντος, έχει σαφές και συγκεκριμένο περιεχόμενο. Πρόκειται στην ουσία για την εφαρμογή σε κοινοτικό επίπεδο της αρχής «της πρόληψης» και της «προληπτικής δράσης». Η αρχή αυτή στηρίζεται στην ιδέα ότι η εκ των προτέρων αποφυγή των προσβολών στο περιβάλλον και η αντίστοιχη αντιμετώπιση των κινδύνων πριν από την επέλευσή τους είναι οπωσδήποτε η πιο αποτελεσματική λύση^[v]. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και από το προοίμιο της Κοινοτικής Οδηγίας 85/337, στο οποίο αναφέρεται ότι «η καλύτερη πολιτική περιβάλλοντος συνίσταται στην πρόληψη της δημιουργίας ρυπάνσεων ή οχλήσεων από την πηγή και όχι στην καταπολέμηση των επιδράσεών της εκ των υστέρων».

Αναλυτικότερα, το αντικείμενο των ΜΠΕ συνίσταται στον εντοπισμό, την περιγραφή και την αξιολόγηση των επιπτώσεων ενός σχεδίου υλοποίησης έργων ή δραστηριοτήτων στη χλωρίδα και την πανίδα, στον άνθρωπο, στο έδαφος, στα ύδατα, στο κλίμα, στην ατμόσφαιρα και στις αλληλεπιδράσεις και αλληλεξαρτήσεις των παραπάνω παραγόντων με την πολιτιστική κληρονομιά, πριν όμως εκδοθεί για τα έργα αυτά ειδική άδεια υλοποίησής τους. Επιπλέον, το αντικείμενο των ΜΠΕ επεκτείνεται στο χαρακτηρισμό περιοχών, στοιχείων και συνόλων της φύσης και του τοπίου και του καθορισμού των ορίων τους, προκειμένου να υπαχθούν σε ειδικό καθεστώς προστασίας του περιβάλλοντος, καθώς και των όρων για τη διαχείρισή τους^[vi].

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι η εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων αποτελεί ουσιαστικά την αξιολόγηση των επιπτώσεων των μεγάλων έργων και δραστηριοτήτων στο περιβάλλον. Ωστόσο, η εν λόγω εκτίμηση γίνεται σε ένα στάδιο, όπου συχνά οι δυνατότητες να γίνουν βασικές αλλαγές είναι περιορισμένες. Αποτελεί επομένως επιτακτική ανάγκη οι αποφάσεις που αφορούν την τοποθεσία ενός έργου ή την επιλογή εναλλακτικών λύσεων, να έχουν ληφθεί στο πλαίσιο σχεδίων ή προγραμμάτων για ένα ολόκληρο τομέα ή μια γεωγραφική περιοχή. Αυτό ακριβώς το

κενό έρχεται να καλύψει η στρατηγική εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, απαιτώντας οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις μιας μεγάλης σειράς σχεδίων και προγραμμάτων να εκτιμώνται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να μπορούν να λαμβάνονται υπόψη, ενώ ακόμη τα σχέδια είναι πρακτικά υπό κατάρτιση, καθώς και να υιοθετούνται σε εύλογο χρονικό διάστημα. Αξιοπρόσεκτο είναι επίσης το γεγονός ότι η οδηγία στρατηγικών περιβαλλοντικών εκτιμήσεων (ΣΠΕ) ορίζει ότι για τα υπό ανάπτυξη σχέδια και την εκτίμηση των περιβαλλοντικών τους επιπτώσεων, πρέπει πρωτίστως να υπάρξει διάλογος με το κοινό, οι απόψεις του οποίου σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη [\[vii\]](#).

II. Ορισμός της στρατηγικής περιβαλλοντικής εκτίμησης

Ο θεσμός της στρατηγικής περιβαλλοντικής εκτίμησης [\[viii\]](#) αποτελεί μια ταχύτατα εξελισσόμενη διαδικασία σε πλανητικό επίπεδο για την περιβαλλοντική εκτίμηση, αξιολόγηση και διαχείριση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Περί τα τέλη της δεκαετίας του '80, όπου προτάθηκε για πρώτη φορά ο όρος της ΣΠΕ υποδήλωνε δράσεις, οι οποίες ελάμβαναν μέρος σε ανώτερο ιεραρχικά επίπεδο από εκείνο των σημειακών έργων, όπως τα προγράμματα, τα σχέδια και οι πολιτικές (ΠΣΠ). Έτσι λοιπόν γίνεται κατανοητό ότι η στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση αποτελεί ουσιαστικά εκείνη τη διαδικασία υψηλού επιπέδου, η οποία επεκτείνει την έννοια και τις αρχές μιας ΕΠΕ, και οι οποίες συνήθως εφαρμόζονται σε πολιτικές [\[ix\]](#) που έχουν χωροταξικές επιπτώσεις, σχέδια, προγράμματα και ομάδες έργων. Κατά συνέπεια, η ΣΠΕ παρέχει πρωτίστως τη δυνατότητα να αποφευχθεί κάθε είδους εκπόνηση και εφαρμογή ακατάλληλων σχεδίων, προγραμμάτων και έργων και βοηθά στην εκ των προτέρων αναγνώριση αυτών. Έτσι, γίνεται μια εκτίμηση των εναλλακτικών προτάσεων του έργου και αναγνώριση των αθροιστικών συνεπειών του [\[x\]](#).

Το γεγονός ωστόσο ότι μέχρι στιγμής έχουν καταγραφεί ελάχιστες θεσμοθετημένες προσπάθειες εγκαθίδρυσης ενός συστήματος ΣΠΕ σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, έχει ως άμεσο επακόλουθο να είναι δύσκολη η ύπαρξη μιας ομόφωνης απόφασης,

αναφορικά με την ταυτότητά της. Αυτό βέβαια εμμέσως, πλην σαφώς, μας πληροφορεί ότι έχει παρουσιασθεί στο παρελθόν μια σειρά μορφών ΣΠΕ υπό διαφορετικό κάθε φορά νομοθετικό καθεστώς (συνήθως επίσημοι και άτυποι κανονισμοί), πλαίσιο εφαρμογής (ποικίλα ΠΣΠ και τομείς εφαρμογής) και με διαφορετική μεθοδολογία (κριτήρια και μεθοδολογίες εκτίμησης, στάδια διαδικασίας), φορείς έναρξης, εκπόνησης, συμμετοχής και ελέγχου της όλης διαδικασίας, αλλά και ορισμού της σχετικής ορολογίας ανάλογα με το κάθε φορά πολιτιστικό και επαγγελματικό υπόβαθρο της χώρας [xi].

Με βάση λοιπόν την παραπάνω ανάλυση, κρίνεται σκόπιμο να δοθούν οι βασικοί ορισμοί του σημαντικού αυτού ζητήματος, προκειμένου να αντιληφθεί κανείς πλήρως σε τι αποσκοπεί και σε τι συνίσταται η στρατηγική εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Έτσι λοιπόν:

α) «Η στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση αφορά την τυποποιημένη, συστηματική και περιεκτική διαδικασία αξιολόγησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων προγραμμάτων, σχεδίων και πολιτικών, την κατάθεση μιας γραπτής έκθεσης που να αναφέρεται στα αποτελέσματα της αξιολόγησης και στα συμπεράσματα από την συμμετοχή του κοινού καθώς και της χρήσης των παραπάνω δράσεων στην διαμόρφωση της τελικής απόφασης για έγκριση [xii]».

β) «Η στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση είναι γενικά, μια συστηματική, υποστηρικτική για τις αποφάσεις διαδικασία με την οποία εκτιμώνται οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις προτεινόμενων αναπτυξιακών δράσεων, όπως σχεδίων και προγραμμάτων, και η οποία ξεκινάει όσο το δυνατόν πιο νωρίς περιλαμβάνοντας, απαραίτητως, τη συμμετοχή του κοινού και τη σύνταξη γραπτής περιβαλλοντικής έκθεσης» [xiii].

Οι παραπάνω ορισμοί μπορούν να προϊδεάσουν τον καθέναν από εμάς, ως προσωπικότητα, επιστήμονα ή απλούστερα ως σκεπτόμενο ον, ότι η στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση συμβαδίζει πλήρως με τις αρχές και τις θεματικές διαστάσεις της χωρικής ανάπτυξης [xiv], αλλά και του αναπτυξιακού προγραμματισμού γενικότερα, στο βαθμό που κοινό στοιχείο όλων αυτών αποτελεί η μελέτη και ο σχεδιασμός της συνολικής, και κατά τομείς και θέματα, ανάπτυξης σε διάφορα γεωγραφικά επίπεδα, όπως είναι το υπερεθνικό, το εθνικό, το περιφερειακό και το τοπικό και σε διάφορους χρονικούς ορίζοντες, δηλαδή άμεσα, μέσο- και

μακροπρόθεσμα. Επιπρόσθετα, γίνεται αντιληπτό ότι η ΣΠΕ αποτελεί συγχρόνως μια δυναμική διαδικασία και ένα σημαντικό βήμα για την επίτευξη της ολοκληρωμένης ανάπτυξης, διαμέσου της ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής διάστασης σε κατά το δυνατόν έγκαιρο στάδιο της διαδικασίας σχεδιασμού πολιτικών, σχεδίων και προγραμμάτων. Με δεδομένο ότι οι αποφάσεις που λαμβάνονται στηρίζονται σε περιβαλλοντικά θεμελιωμένες στρατηγικές, οι ενέργειες που ακολουθούν είναι εξίσου περιβαλλοντικά αποδεκτές και κατά συνέπεια η ανάπτυξη και η εν γένει επέμβαση στο περιβάλλον δεν θα είναι επιβλαβής. Ας σημειωθεί βέβαια ότι η διαδικασία αυτή θα πρέπει να αποτελέσει κοινή συνείδηση, η οποία θα είναι τεκμηριωμένη και σαφής στους συμμετέχοντες κατά την περίοδο λήψης των αποφάσεων [\[xv\]](#).

III. Η διαδικασία ΣΠΕ

Βάσει της οδηγίας 2001/42/EK (άρ. 2β) Η διαδικασία ΣΠΕ, απαρτίζεται από τέσσερις θεματικές ενότητες. Αναλυτικότερα:

Την εκπόνηση στρατηγικής μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΣΜΠΕ) ή περιβαλλοντική μελέτης ή μελέτης περιβαλλοντικής στρατηγικής (ΜΠΣ). Τη διεξαγωγή διαβουλεύσεων με τις οικείες αρχές και το κοινό. Τη συνεκτίμηση της περιβαλλοντικής μελέτης και των αποτελεσμάτων των διαβουλεύσεων κατά τη λήψη των αποφάσεων. Την παροχή πληροφοριών σχετικά με την απόφαση.

Αναφορικά με τη στρατηγική μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων ή περιβαλλοντική μελέτη, διευκρινίζεται ότι αυτή αποτελεί το ουσιαστικότερο εργαλείο της διαδικασίας ΣΠΕ και για αυτό ακριβώς γίνονται αναφορές στην ΣΜΠΕ στα περισσότερα σημεία της οδηγίας [\[xvi\]](#). Έτσι λοιπόν οι ελάχιστες πληροφορίες, τις οποίες θα πρέπει να περιέχει υποχρεωτικά η περιβαλλοντική μελέτη σύμφωνα με το άρθρο 5 και το παράρτημα Ι της οδηγίας είναι:

Η περιγραφή σε γενικές γραμμές του περιεχομένου, των κύριων στόχων του σχεδίου ή προγράμματος και της σχέσης του με λοιπά συναφή σχέδια και προγράμματα. Οι

σχετικές πτυχές της τρέχουσας κατάστασης του περιβάλλοντος και η βάση αυτής αναμενόμενη εξέλιξη, εάν δεν εφαρμοστεί το σχέδιο ή πρόγραμμα (μηδενικό σενάριο εξέλιξης). Τα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά των περιοχών που ενδέχεται να επηρεαστούν σημαντικά. Τα τυχόν υφιστάμενα περιβαλλοντικά προβλήματα που αφορούν το σχέδιο ή πρόγραμμα, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αφορούν περιοχές, οι οποίες χρήζουν ιδιαίτερης αντιμετώπισης λόγω του αξιόλογου οικολογικού τους πλούτου και της αισθητικής τους αξίας [xvii]. Οι στόχοι περιβαλλοντικής προστασίας που έχουν τεθεί σε πλανητικό ή κοινοτικό επίπεδο ή σε επίπεδο κρατών μελών, οι οποίοι αφορούν το σχέδιο ή πρόγραμμα και ο τρόπος με τον οποίο οι εν λόγω στόχοι καθώς και τα περιβαλλοντικά ζητήματα έχουν συνεκτιμηθεί κατά την προετοιμασία του. Οι ενδεχόμενες σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένων θεμάτων, όπως η βιοποικιλότητα, ο πληθυσμός, η υγεία των ανθρώπων, η πανίδα, η χλωρίδα, το έδαφος, τα ύδατα, ο αέρας, οι κλιματικοί παράγοντες, τα υλικά περιουσιακά στοιχεία, η πολιτιστική κληρονομιά, συμπεριλαμβανομένης της αρχιτεκτονικής και αρχαιολογικής κληρονομιάς, το τοπίο, καθώς και οι σχέσεις, αλληλεξαρτήσεις και αλληλεπιδράσεις των παραπάνω παραγόντων. Τα προβλεπόμενα μέτρα για την πρόληψη, τον περιορισμό και την κατά το δυνατόν, εξάλειψη οιασδήποτε σοβαρών επιπτώσεων στο περιβάλλον από την εφαρμογή του σχεδίου ή προγράμματος. Η παρουσίαση και ανάλυση των λόγων για τους οποίους επελέγησαν οι εξεταζόμενες εναλλακτικές δυνατότητες και η περιγραφή του τρόπου διενέργειας της εκτίμησης, με ιδιαίτερη μνεία των πιθανών δυσκολιών (όπως τεχνικά ελαττώματα ή έλλειψη τεχνογνωσίας) που προέκυψαν κατά τη συγκέντρωση των απαιτούμενων πληροφοριών. Η περιγραφή των προβλεπόμενων μέτρων σχετικά με τον έλεγχο με βάση το άρθρο 10 της οδηγίας. Τέλος, μια μη τεχνική περίληψη όλων των πληροφοριών που παρέχονται βάσει των ανωτέρω θεμάτων [xviii].

Διασαφηνίζεται ότι τα θέματα της ανθρώπινης υγείας και του πληθυσμού αποτελούν κρίσιμες παραμέτρους στα πλαίσια της οδηγίας και ως εκ τούτου λαμβάνουν υψηλή ιεράρχηση στα περιεχόμενα της περιβαλλοντικής μελέτης. Πλην αυτών όμως, η ΣΜΠΕ οφείλει να δίδει πληροφορίες για μια σειρά δραστηριοτήτων, οι οποίες συνοψίζονται στις κάτωθι:

Να κάνει εκτιμήσεις των επιπτώσεων σε σύγκριση με τη μηδενική λύση, δηλαδή την πιθανή εξέλιξη του περιβάλλοντος χωρίς το έργο. Να εντοπίζει αποδεκτά και μη αποδεκτά όρια περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Η απόλυτη ποσοτικοποίηση των

εκτιμήσεων δεν είναι συχνά εφικτή, δεδομένης της γενικότητας των προσεγγίσεων. Χρήσιμη είναι ωστόσο η προσπάθεια μιας ποιοτικής βαθμολόγησης. Για παράδειγμα, το να χαρακτηρίζεται η επίπτωση ως πολύ μεγάλη, μεγάλη, μέτρια, μικρή ή ακόμη και πολύ μικρή. Να επισημαίνει αντικρουόμενα μέτρα. Να προτείνει αναγκαίες πρόσθετες μελέτες [\[xix\]](#).

Συνεχίζοντας, στην ενότητα των διαβουλεύσεων η οδηγία περιλαμβάνει τριών ειδών διαβουλεύσεις, οι οποίες είναι:

Διαβουλεύσεις με αρχές, οι οποίες ενόψει των ειδικών περιβαλλοντικών αρμοδιοτήτων τους, ενδέχεται να ενδιαφέρονται για τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις της εφαρμογής των σχεδίων και προγραμμάτων σε ένα αρχικό στάδιο της διαδικασίας ΣΠΕ, όταν καθορίζεται το περιεχόμενο, η έκταση και ο βαθμός λεπτομέρειας της πληροφορίας η οποία θα περιλαμβάνεται στην ΣΜΠΕ (διαδικασία scoring) (άρ. 5 παρ. 4).

Διαβουλεύσεις με αρχές και κοινό, στους οποίους θα πρέπει να δίδεται πραγματική ευκαιρία εντός εύλογων χρονικών διαστημάτων να εκφράσουν την άποψή τους επί του προκαταρκτικού σχεδίου και προγράμματος και της ΣΜΠΕ που το συνοδεύει πριν το σχέδιο ή πρόγραμμα εγκριθεί ή αρχίσει η σχετική νομοθετική διαδικασία (άρ. 6 παρ. 1 και 2).

Διασυνοριακές διαβουλεύσεις με κράτη μέλη, τα οποία κρίνουν ότι η εφαρμογή ενός εκπονούμενου σχεδίου ή προγράμματος ενδέχεται να έχει σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον της χωρικής τους επικράτειας (άρ. 7).

Όσον αφορά τώρα τη λήψη των αποφάσεων, αυτή πραγματοποιείται κατά την προετοιμασία και οπωσδήποτε πριν από την έγκριση του σχεδίου/προγράμματος ή την έναρξη της νομοθετικής διαδικασίας, και λαμβάνεται υπόψη ένα συνονθύλευμα παραγόντων που είναι: η περιβαλλοντική μελέτη, οι γνώμες που εκφράζονται από τις διαβουλεύσεις με το κοινό και τις αρχές και τέλος οι γνώμες και τα αποτελέσματα που ενδεχομένως να εκφραστούν από τις διεξαγόμενες διασυνοριακές διαβουλεύσεις.

Τέλος, αναφορικά με την παροχή πληροφοριών αν θα εγκριθεί ένα σχέδιο ή πρόγραμμα, τότε τα κράτη-μέλη θα πρέπει να εξασφαλίσουν ότι ενημερώνονται οι

αρχές, το κοινό και κάθε κράτος-μέλος με το οποίο διεξήχθησαν διαβουλεύσεις. Η ενημέρωση αυτή συνεπάγεται τη διάθεση στους ενημερωνόμενους των εξής στοιχείων:

1. Του σχεδίου ή προγράμματος, όπως εγκρίθηκε.
2. Συνοπτικής δήλωσης σχετικά με:
 - 2.1. Τον τρόπο με τον οποίο ενσωματώθηκαν τα περιβαλλοντικά ζητήματα στο σχέδιο ή πρόγραμμα.
 - 2.2. Τον τρόπο με τον οποίο ελήφθησαν υπόψη η εκπονηθείσα περιβαλλοντική μελέτη, οι γνώμες και τα αποτελέσματα των διαβουλεύσεων με το κοινό και τις αρχές και των διασυνοριακών διαβουλεύσεων.
 - 2.3. Τους λόγους για τους οποίους επελέγη το σχέδιο ή πρόγραμμα, όπως εγκρίθηκε, λαμβάνοντας υπόψη και τις εναλλακτικές δυνατότητες που εξετάστηκαν.
3. Των μέτρων που εφαρμόζονται για την παρακολούθηση των σημαντικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την εφαρμογή σχεδίων και προγραμμάτων (άρ. 10, παρ. 2).

IV. Κλίμακα της Οδηγίας ΣΠΕ

Έχοντας ως σημείο αναφοράς τα προγράμματα και σχέδια, γίνεται κατανοητό ότι οι διατάξεις της οδηγίας στρατηγικών περιβαλλοντικών εκτιμήσεων αφορούν κυρίως τη μεγάλη κλίμακα. Πλην αυτού όμως, θα πρέπει να σημειωθεί ότι ένα πρόγραμμα περιλαμβάνει κάθε λογής έργα. Η διαπίστωση αυτή μπορεί να αποβεί ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα, αν αναλογισθεί κανείς ότι, ενώ με την υφιστάμενη νομοθεσία περί

μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων τα έργα που εξετάζονται ως προς τις επιπτώσεις τους, είναι κυρίως τα πολύ μεγάλα, με τη νέα οδηγία ακόμη και η πιο μικρή παρέμβαση, εφόσον υπάγεται σε ένα πρόγραμμα, ελέγχεται. Χαρακτηριστικό παράδειγμα μπορεί να αποτελέσει η κατασκευή μιας ράμπας σε ένα πεζοδρόμιο στο ύψος μιας διάβασης πεζών, η οποία θα μπορούσε να έχει ενταχθεί σε ένα πρόγραμμα διαμορφώσεων για την επανένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες στο οδικό περιβάλλον[xx]. Ο ακριβέστερος τρόπος όμως για να ορίσουμε το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας ΣΠΕ είναι να δώσουμε τον ορισμό των σχεδίων ή προγραμμάτων. Έτσι λοιπόν βάσει των άρθρων 2α και 3 ως σχέδια και προγράμματα νοούνται αυτά που:

α) εκπονούνται και εγκρίνονται από μια αρχή σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο ή που εκπονούνται από μια αρχή προκειμένου να εγκριθούν, μέσω νομοθετικής διαδικασίας, από το κοινοβούλιο ή την κυβέρνηση, και

β) απαιτούνται βάσει νομοθετικών, κανονιστικών ή διοικητικών διατάξεων.

Στη χώρα μας βάσει των παραπάνω ενδέχεται να ενταχθούν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας τα εργαλεία του χωροταξικού σχεδιασμού και προγραμματισμού, του σχεδιασμού της υπαίθρου, του πολεοδομικού σχεδιασμού, καθώς και του αναπτυξιακού προγραμματισμού. Έτσι λοιπόν ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε τα πλαίσια χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης, και συγκεκριμένα το γενικό πλαίσιο χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης, ως το εθνικό χωροταξικό σχέδιο της χώρας μας, τα περιφερειακά και τα ειδικά πλαίσια χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης, τα γενικά πολεοδομικά σχέδια (Γ.Π.Σ.) και τα σχέδια χωρικής οικιστικής οργάνωσης ανοικτής πόλης (Σ.Χ.Ο.Ο.Α.Π.), τις πολεοδομικές μελέτες (Π.Μ.), καθώς και πάσης φύσεως μελέτες, οι οποίες υπάγονται στην ένταξη των περιβαλλοντικά ευαίσθητων περιοχών του δικτύου «ΦΥΣΗ 2000». Επιπλέον, οι διαδικασίες ΣΠΕ θα εφαρμόζονται και για «τομεακά» σχέδια και προγράμματα, τα οποία εκπονούνται για τη γεωργία, τη δασοπονία, την αλιεία, την ενέργεια, τη βιομηχανία, τις μεταφορές, τη διαχείριση αποβλήτων, τη διαχείριση υδάτινων πόρων, τις τηλεπικοινωνίες, τον τουρισμό και τη χωροταξία[xxi] ή χρήση εδάφους.

Απαραίτητη προϋπόθεση βέβαια που θα πρέπει να πληρούν τα προαναφερθέντα «τομεακά» σχέδια και προγράμματα είναι ότι *θα πρέπει να καθορίζουν το πλαίσιο για*

μελλοντικές άδειες έργων που απαριθμούνται στα παραρτήματα I και II της οδηγίας εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων (85/337/ΕΟΚ).

Η οδηγία ωστόσο καθορίζει σχέδια και προγράμματα, τα οποία εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της και τα οποία είναι:

- A. Σχέδια και προγράμματα, τα οποία καθορίζουν τη χρήση μικρών περιοχών σε τοπικό επίπεδο, καθώς και οι τροποποιήσεις των «σχεδίων και προγραμμάτων» θα υποβάλλονται σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων μόνο όταν τα κράτη-μέλη αποφασίσουν ότι ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.
- B. Σχέδια και προγράμματα που εξυπηρετούν αποκλειστικά σκοπούς εθνικής άμυνας ή καταστάσεων έκτακτης ανάγκης.
- Γ. Δημοσιονομικά σχέδια και προγράμματα ή σχέδια και προγράμματα που αφορούν τον προϋπολογισμό.
- Δ. Σχέδια και προγράμματα, συγχρηματοδοτούμενα κατά τις τρέχουσες περιόδους προγραμματισμού δηλαδή κανονισμοί για τα διαρθρωτικά ταμεία και το ευρωπαϊκό γεωργικό ταμείο προσανατολισμού και εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ-FEOGA).

Η τελευταία περίπτωση παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον, καθώς μας ενημερώνει ότι τα σχέδια και τα προγράμματα που υπάγονται στην προγραμματική περίοδο 2000-2006 και άρα εντάσσονται στο Γ΄ ΚΠΣ, δεν αποτελούν αντικείμενο της οδηγίας.

Ένα σημαντικό στοιχείο είναι ότι η οδηγία δίνει την ευελιξία στα κράτη-μέλη να επιλέξουν επιπλέον σχέδια και προγράμματα από αυτά που καθορίζονται παραπάνω και τα οποία έχουν υποχρεωτικό χαρακτήρα. Η διαδικασία αυτή είναι γνωστή ως «screening» και, όπως είναι σαφές, διευρύνει το πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας. Επιπλέον η οδηγία ΣΠΕ καθορίζει συγκεκριμένα κριτήρια επιλογής, όπου σύμφωνα με τις διατάξεις της αλλά και την έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τον καθορισμό της «σημαντικότητας» των πιθανών επιπτώσεων και με τα οποία κάθε περίπτωση προγράμματος ή σχεδίου θα μπορεί να εξετάζεται ξεχωριστά. Τα κράτη-μέλη μπορούν επίσης, να καθορίσουν συγκεκριμένους τύπους σχεδίων και προγραμμάτων που θα υποβάλλονται σε

διαδικασία ΣΠΕ, αλλά και να επιλέξουν έναν συνδυασμό των δύο παραπάνω τρόπων επιλογής.

Αναλυτικότερα, τα κριτήρια αυτά είναι:

1. Τα χαρακτηριστικά των σχεδίων και προγραμμάτων, ιδίως όσον αφορά:

- Το βαθμό στον οποίο το σχέδιο ή πρόγραμμα θέτει ένα πλαίσιο για έργα και άλλες δραστηριότητες είτε όσον αφορά τον τόπο, τη φύση, το μέγεθος και τις συνθήκες λειτουργίας είτε με τη χορήγηση πόρων.
- Το βαθμό στον οποίο το σχέδιο ή πρόγραμμα επηρεάζει άλλα σχέδια και προγράμματα, συμπεριλαμβανομένων αυτών που ανήκουν σε ένα ιεραρχημένο σύνολο.
- Τη σημασία του σχεδίου ή προγράμματος για την ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών ζητημάτων κυρίως με σκοπό την προαγωγή της βιώσιμης ανάπτυξης [\[xxii\]](#).
- Τα περιβαλλοντικά προβλήματα που συνδέονται με το σχέδιο ή πρόγραμμα.
- Τη σχέση του σχεδίου ή προγράμματος με την εφαρμογή της κοινοτικής νομοθεσίας για το περιβάλλον (για παράδειγμα σχέδια ή προγράμματα σχετικά με τη διαχείριση αποβλήτων ή την προστασία των υδάτων).

2. Τα χαρακτηριστικά των επιπτώσεων και της περιοχής που ενδέχεται να επηρεαστεί, ιδίως όσον αφορά:

- Την πιθανότητα, τη διάρκεια, τη συχνότητα και την αναστρεψιμότητα των επιπτώσεων.
- Τον σωρευτικό χαρακτήρα των επιπτώσεων.
- Το διασυννοριακό χαρακτήρα των επιπτώσεων.
- Τους κινδύνους για την ανθρώπινη υγεία ή το περιβάλλον (για παράδειγμα λόγω

ατυχημάτων).

- Το μέγεθος και την έκταση στο χώρο των επιπτώσεων (γεωγραφική περιοχή και μέγεθος πληθυσμού που ενδέχεται να θιγούν).

- Την σπουδαιότητα και την ευαισθησία της περιοχής που ενδέχεται να επηρεαστεί, λόγω:

α) Ιδιαίτερων φυσικών χαρακτηριστικών ή πολιτιστικής κληρονομιάς.

β) Υπέρβασης των περιβαλλοντικών ποιοτικών προτύπων ή των οριακών τιμών.

γ) Εντατικής χρήσης της γης.

δ) Των επιπτώσεων σε περιοχές ή τοπία, τα οποία απολαύουν αναγνωρισμένου καθεστώτος προστασίας σε εθνικό, κοινοτικό ή διεθνές επίπεδο [\[xxiii\]](#).

V. Η σύνδεση της οδηγίας ΣΠΕ με το χωρικό σχεδιασμό

Το γεγονός ότι το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αφορά τα τομεακά προγράμματα και τις πολιτικές, καθώς επίσης τα αναπτυξιακά σχέδια, υποδηλώνει εμμέσως πλην σαφώς ότι η στρατηγική εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων σχετίζεται άμεσα με τα συστατικά στοιχεία του χωρικού σχεδιασμού, στο βαθμό που δίδει κατευθύνσεις για τις μεθόδους με τις οποίες πρέπει να εκπονούνται τα εργαλεία του χωρικού σχεδιασμού, προκειμένου να αποφευχθούν οι επιπτώσεις στο περιβάλλον. Ας δούμε όμως μερικά σημεία, τα οποία θα βοηθήσουν τον κάθε ενδιαφερόμενο να αντιληφθεί τη διαλεκτική σχέση και αλληλεξάρτηση των δύο αυτών θεσμών.

· Η ΣΠΕ, έχοντας ως βασικό στόχο την υψηλού επιπέδου προστασία του περιβάλλοντος (άρ. 1), καθώς επίσης την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης, συμβαδίζει με το βασικό στόχο του ν. 2742/99 για τον χωροταξικό σχεδιασμό, αλλά

και του ΣΑΚΧ[xxiv], ήτοι την προστασία και αποκατάσταση του περιβάλλοντος, τη διατήρηση των οικολογικών και πολιτισμικών αποθεμάτων και την προβολή και ανάδειξη των συγκριτικών γεωγραφικών, φυσικών, παραγωγικών και πολιτιστικών πλεονεκτημάτων της χώρας μας, αλλά και του ευρωπαϊκού χώρου γενικότερα.

- Η διαδικασία της ΣΠΕ συνδυάζεται πολλαπλά με τη στρατηγική διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος και κατά συνέπεια, εναρμονίζεται πλήρως με το βασικό σκοπό του περιβαλλοντικού σχεδιασμού. συνέπεια, εναρμονίζεται πλήρως με το βασικό σκοπό του περιβαλλοντικού σχεδιασμού.
- Ο σκοπός της ΣΠΕ, όπως αυτός παρατίθεται στην έκθεση της επιτροπής Brundtland και της ατζέντας 21, είναι να ενσωματώσει περιβαλλοντικούς και αειφορικούς παράγοντες στην χάραξη πολιτικής. Κατά συνέπεια βοηθάει στην επίτευξη των βασικής επιδίωξης του ΣΑΚΧ που είναι η αειφόρος χωρική ανάπτυξη και η συνετή διαχείριση και προστασία της φυσικής και πολιτισμικής κληρονομιάς.
- Η ΣΠΕ, μπορεί να αποτελέσει το κατάλληλο εργαλείο, ώστε να προωθηθεί η ανάπτυξη αποτελεσματικής στρατηγικής για την αποκατάσταση του περιβάλλοντος, μέσω της λήψης των κατάλληλων επανορθωτικών μέτρων[xxv]. Κατά συνέπεια, η ΣΠΕ μπορεί να αποτελέσει εργαλείο ενσωμάτωσης, των παραμέτρων προστασίας του περιβάλλοντος στην ανάπτυξη της χώρας[xxvi].
- Απόρροια των παραπάνω είναι ότι η ΣΠΕ ελέγχει τις αρνητικές παρενέργειες της ανάπτυξης.
- Η ΣΠΕ αποτελεί κατάλληλο μέσο για την ολοκλήρωση του σκοπού του ν.2742/99, που είναι: «η θέσπιση θεμελιωδών αρχών και η θεσμοθέτηση σύγχρονων οργάνων, διαδικασιών και μέσων άσκησης χωροταξικού σχεδιασμού που προωθούν την αειφόρο και ισόρροπη ανάπτυξη, κατοχυρώνουν την παραγωγική και κοινωνική συνοχή, διασφαλίζουν την προστασία του περιβάλλοντος στο σύνολο του εθνικού χώρου και στις επί μέρους ενότητες του και ενισχύουν τη θέση της χώρας στο διεθνές και ευρωπαϊκό πλαίσιο».
- Η ΣΠΕ χαράσσει αρχές σχεδιασμού και ορθολογικού προγραμματισμού πριν την χωροθέτηση έργων, εφόσον προβλέπει σε ό,τι αφορά τα προγράμματα έργων να

αναπτύσσεται ένας ώριμος δημοκρατικά διάλογος για τους στόχους που θα επιδιώκει το πρόγραμμα και για τις γενικές παραμέτρους του σχεδιασμού του.

- Η διαδικασία της ΣΠΕ θα μπορούσε να ισχυρισθεί κανείς ότι διακατέχεται από τα χαρακτηριστικά της διαδικασίας σχεδιασμού, ο οποίος προλαμβάνει τις αρνητικές επιπτώσεις, αναλύει την υφιστάμενη κατάσταση, θέτει στόχους, αξιολογεί τα δεδομένα του χώρου και του περιβάλλοντος, καινοτομεί, είναι εμφανής, ανταποκρίνεται στις ανάγκες της κοινωνίας, είναι αποτελεσματικός και προσαρμόζεται στις εκάστοτε συνθήκες [xxvii]. Με άλλα λόγια η ΣΠΕ αποτελεί σημαντικό μέσο για την επιβολή του σχεδιασμού σε κάθε επίπεδο (διεθνές, ευρωπαϊκό, εθνικό, περιφερειακό και τοπικό).
- Βάσει των διατάξεών της, η οδηγία ΣΠΕ, αποτρέπει την υποβάθμιση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος από τυχόν ελλείψεις των χωροταξικών και πολεοδομικών σχεδίων, των περιβαλλοντικών μελετών, των τομεακών πολιτικών, αλλά και των λοιπών αναπτυξιακών προγραμμάτων.
- Η ΣΠΕ εφαρμόζει πολυκριτηριακά μοντέλα λήψης περιβαλλοντικών αποφάσεων, τα οποία θεωρούνται κατάλληλα σχεδιαστικά και έχουν καθοριστική συμβολή στην εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων στο χωροταξικό σχεδιασμό, καθώς επίσης και στην υλοποίηση αναπτυξιακών προγραμμάτων.
- Πέραν αυτού, σημειώνεται ότι η ΣΠΕ εφαρμόζει τη μέθοδο της ανάλυσης αποφάσεων, η οποία εξετάζει και αναλύει διεξοδικά όλες τις εναλλακτικές περιπτώσεις κατά την εκπόνηση σχεδίων και προγραμμάτων, γεγονός το οποίο πρόκειται να συμβάλλει καθοριστικά στον οργανωμένο σχεδιασμό μιας χώρας και στην απαλοιφή κάθε είδους άναρχου σχεδιαστικού στοιχείου.
- Η διαδικασία της ΣΠΕ, όπως επίσης και τα εργαλεία του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού, είναι θέματα που χρήζουν διεπιστημονικής προσέγγισης και παρακολούθησης, προκειμένου να επιτύχουν το βασικό τους στόχο που είναι η επίτευξη της ισόρροπης και πολυκεντρικής ανάπτυξης.
- Τα χαρακτηριστικά των χωροταξικών σχεδίων και των αναπτυξιακών προγραμμάτων γενικότερα, η συνθετότητά τους, η ποικιλία και η έκταση των

επιδράσεών τους σε διάφορους παράγοντες και μεταβλητές του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, είναι μερικές από τις πτυχές τους για τις οποίες επιβάλλεται να χρησιμοποιηθούν μέθοδοι και τεχνικές εκτίμησης των περιβαλλοντικών τους επιπτώσεων. Οι τεχνικές αυτές κρίνεται απαραίτητο να υπάρξουν, προκειμένου να ληφθούν υπόψη οι πιθανότητες αστοχίας αυτών των σχεδίων και προγραμμάτων[xxviii].

- Τόσο τα πλαίσια χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης, όσο και η μελέτη περιβαλλοντικής στρατηγικής, που είναι τα εργαλεία του χωροταξικού σχεδιασμού και της διαδικασίας ΣΠΕ αντίστοιχα, εξετάζουν σφαιρικά τα θέματα χωρικής ανάπτυξης και περιβαλλοντικής προστασίας, δίδοντας κάθε φορά στρατηγικές κατευθύνσεις για την αντιμετώπιση των προβλημάτων σε κάθε τομέα.
- Στην περίπτωση των αναπτυξιακών προγραμμάτων και των χωροταξικών σχεδίων επιβάλλεται να υπάρξουν σύνθετες και ολοκληρωμένες προσεγγίσεις των σχετικών με αυτά θεμάτων. Τέτοιου είδους προσεγγίσεις, προκειμένου να έχουν ουσιαστικό αποτέλεσμα, θα πρέπει, εκτός των άλλων, να ενσωματωθούν στις διαδικασίες εκτίμησης των περιβαλλοντικών τους επιπτώσεων και ιδιαίτερα στις αντίστοιχες προδιαγραφές σύνταξης των περιβαλλοντικών μελετών.

Από όλα τα παραπάνω γίνεται εύκολα κατανοητό ότι η ΣΠΕ προβάλλει το περιβάλλον ως την κυρίαρχη συνιστώσα της αναπτυξιακής διαδικασίας, αναδεικνύοντας έτσι τις αντικειμενικά πολυσύνθετες σχέσεις, αλληλεξαρτήσεις και αλληλοκαθορισμούς της επιστήμης της χωροταξίας με τα ζητήματα ανάπτυξης και περιβάλλοντος.

VI. Η εφαρμογή της οδηγίας ΣΠΕ στην Ελλάδα

Η οδηγία 2001/42/EK άρχισε να ισχύει στις 21 Ιουλίου του 2001 και θα έπρεπε να έχει εφαρμοστεί από τα κράτη-μέλη πριν από τις 21 Ιουλίου του 2004. Ο κοινοτικός νομοθέτης άφησε έτσι στην εθνική νομοθεσία της κάθε χώρας ένα διάστημα προσαρμογής τριών ετών. Παρόλα αυτά στη χώρα μας, δύο έτη μετά την

καταληκτική ημερομηνία, η οδηγία ΣΠΕ δεν έχει εφαρμοστεί επίσημα, καθότι δεν υπήρξε ενσωμάτωσή της στο εθνικό μας δίκαιο μέσω έκδοσης ειδικής πράξης (ΚΥΑ). Ένας από τους βασικούς λόγους για τους οποίους έχει καθυστερήσει η ενσωμάτωση της οδηγίας στην ελληνική νομοθεσία είναι ότι κρίθηκε από το ΣΤΕ πως οι διατάξεις της δεν είναι σαφείς και δεν έχουν άμεσο αποτέλεσμα, γεγονός, το οποίο ισχύει εν μέρει, καθόσον η οδηγία σε *κανένα άρθρο της* έχει σαφείς αναφορές σχετικά με τη διαδικασία με την οποία θα προβούν σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων τα διάφορα σχέδια και προγράμματα.

Παρόλα αυτά μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι ένα είδος εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων για ορισμένες περιπτώσεις σχεδίων ή και προγραμμάτων υφίσταται εδώ και αρκετά χρόνια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο θεσμός των ειδικών χωροταξικών μελετών (ΕΧΜ), κατά την εκπόνηση των οποίων συνεκτιμώνται οι πιθανές περιβαλλοντικές επιπτώσεις του συγκεκριμένου χωροταξικού σχεδιασμού σε ευαίσθητες περιοχές του υπαίθρου χώρου, όπως οι παράκτιες ή ορεινές περιοχές, έστω και σε αρχική φάση [\[xxix\]](#).

Επιπλέον, ως τεχνικές εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε σχέδια και προγράμματα, μπορούν να θεωρηθούν και οι περιπτώσεις εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων σύνθετων και σε μεγάλη κλίμακα αναπτυσσόμενων έργων. Μερικά τέτοια παραδείγματα είναι:

Η συνολική και ολοκληρωμένη μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων της μερικής εκτροπής του ποταμού Αχελώου προς τη Θεσσαλία, η οποία αφορά ουσιαστικά την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ενός ολοκληρωμένου σχεδίου διαχείρισης υδατικών πόρων σε δύο από τις μεγαλύτερες υδατικές περιφέρειες της χώρας.

Η μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων για την ανάπτυξη των χερσαίων και θαλάσσιων εγκαταστάσεων του λιμένα Πειραιά (επιβατικός και εμπορικός λιμένας), συμπεριλαμβανομένων του σιδηροδρομικού τερματικού σταθμού και των οδικών δικτύων, η οποία αφορά την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων ενός ολοκληρωμένου σχεδίου ανάπτυξης στην παραλιακή λιμενική ζώνη από τον Πειραιά μέχρι και το Πέραμα.

Ανάλογη περίπτωση μπορεί να θεωρηθεί και η μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων

για τα ολυμπιακά έργα και τα έργα ανάπλασης που σχεδιάστηκαν και αναπτύχθηκαν στο μέτωπο του Φαληρικού Όρμου.

Η εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων των ολυμπιακών έργων που συμπεριλαμβάνονταν στο φάκελο υποψηφιότητας της Αθήνας για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το ολυμπιακό κέντρο ιστιοπλοΐας στον Ήλιο Κοσμά στο οποίο εμφανίστηκε η περίπτωση της «σύμφωνης με το κοινοτικό δίκαιο» ερμηνείας για την έγκριση των περιβαλλοντικών του όρων.

Εξίσου σημαντική υπήρξε η στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση, η οποία εκπονήθηκε στο παρελθόν από το Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. σχετικά με την επίδραση στην μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης από την απόσυρση των αυτοκινήτων με συμβατικούς κινητήρες και την αντικατάστασή τους από αυτοκίνητα νέας τεχνολογίας (κινητήρες με καταλύτη)[xxx].

Τυπικά βέβαια θα πρέπει να αναφερθεί και η περίπτωση του πολεοδομικού σχεδιασμού, όπου όλα τα νέα γενικά πολεοδομικά σχέδια (Γ.Π.Σ.) και Σ.Χ.Ο.Ο.Α.Π., επεκτάσεις ή και αναθεωρήσεις αυτών, εμπεριέχουν μια στοιχειώδη τουλάχιστον εκτίμηση των περιβαλλοντικών τους επιπτώσεων στην περιοχή που θα εφαρμοστούν, βάσει της Υ.Α. 95272 του 2000. Παρόλα αυτά η διαδικασία βρίσκεται ακόμη σε πρώιμο στάδιο, καθώς οι διατάξεις της οδηγίας δίνουν σαφείς κατευθύνσεις μόνο για σχέδια στρατηγικού χαρακτήρα και όχι για εκείνα που εξειδικεύονται σε χρήσεις γης και όρους δόμησης.

Η σημαντικότερη όμως περίπτωση είναι εκείνη της μελέτης περιβαλλοντικής στρατηγικής, η οποία ανατέθηκε από το Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. στη γενική γραμματεία δημοσίων έργων για την κατασκευή άξονα της Ιόνιας Οδού. Η εν λόγω ΜΠΣ έθετε ως βασικό στόχο τον ορισμό των γενικών περιβαλλοντικών απαιτήσεων, περιορισμών και δεικτών για την προστασία του περιβάλλοντος, ενώ ειδικότερος στόχος είναι η διαμόρφωση μιας γενικής στρατηγικής προστασίας του περιβάλλοντος σε όλα τα τμήματα του άξονα της Ιόνιας Οδού. Διευκρινίζεται ότι η μελέτη αυτή είναι ίσως η μοναδική στη χώρα μας, όπου το τελικό της αποτέλεσμα ικανοποιεί τους περισσότερους στόχους της οδηγίας 2001/42/ΕΚ, ενώ συγχρόνως χρησιμοποιεί σχετικές μεθοδολογίες ανάλυσης[xxxi].

VII. Κρίσιμες παράμετροι για την εφαρμογή της οδηγίας ΣΠΕ στην Ελλάδα

Θα μπορούσε να διακρίνει κανείς δύο μεγάλες κατηγορίες παραγόντων για τους οποίους δεν μεταφέρεται η οδηγία ΣΠΕ στην χώρα μας. Ο ένας εξ αυτών είναι η *νοοτροπία και ο τρόπος με τον οποίο ασκείται η δημόσια διοίκηση στην Ελλάδα*, ο οποίος με την σειρά του έχει ως αποτέλεσμα τα εξής:

Την έλλειψη γνώσεων των φορέων σε ζητήματα χωρικού σχεδιασμού. Το πρόβλημα βέβαια επιδεινώνεται ακόμη περισσότερο, καθώς από τη μια μεν απουσιάζουν οι συναφείς και απαραίτητες ειδικότητες (χωροτάκτες-πολεοδόμοι μηχανικοί, γεωγράφοι, περιφερειολόγοι, περιβαλλοντολόγοι), ενώ από την άλλη δεν οργανώνονται τα κατάλληλα επιμορφωτικά σεμινάρια και προγράμματα για την ενημέρωση του εμπλεκόμενου προσωπικού.

Την τοποθέτηση ενός ακατάλληλου συχνά υπαλλήλου ως επικεφαλής των αντίστοιχων οργανικών μονάδων για την αντιμετώπιση των σχετικών θεμάτων.

Την υπάρχουσα σε αρκετούς τομείς της δημόσιας διοίκησης αναξιοκρατία, η οποία αποτελεί περιοριστικό παράγοντα στη λειτουργία της. Εκτός αυτού, σημειώνεται ότι οι οργανωτικές και λειτουργικές αδυναμίες της διοίκησης είναι εμφανείς, κυρίως κατά την αντιμετώπιση ειδικότερων θεμάτων, όπως για παράδειγμα εκείνα που δημιουργούνται στα πλαίσια εκπόνησης και υλοποίησης των προγραμμάτων [\[xxxii\]](#).

Την ανυπαρξία του ενημερωτικού ρόλου των αρμόδιων φορέων (δήμοι, νομαρχίες, υπουργεία) και την παντελή έλλειψη της απαραίτητης παιδείας και κουλτούρας ως προς τον συγκεκριμένο τομέα, καθώς οι φορείς αυτοί, όχι μόνο δεν απευθύνονται στο κοινό, αλλά επιπρόσθετα δεν οργανώνουν τη συμμετοχή του όπως προβλέπεται από τις διατάξεις της υπό εξέταση οδηγίας.

Επιπλέον, η απουσία των πολιτών από τη διαδικασία του σχεδιασμού είναι σύμπτωμα μιας γενικότερης απομάκρυνσης των Ελλήνων από τα κοινά και χρειάζονται

προφανώς νέες κοινωνικές δυναμικές για να την αλλάξουν. Είναι γνωστό άλλωστε ότι τα διάφορα προγράμματα που πραγματοποιούνται κατά καιρούς για τον συμμετοχικό σχεδιασμό έχουν ως επί το πλείστον αποτυχία. Το αποτέλεσμα αυτό βέβαια είναι ως ένα βαθμό αναμενόμενο, εφόσον δεν υπάρχει πραγματική εμπειρία στη χώρα μας από συμμετοχικές διαδικασίες, τη στιγμή που η πλειοψηφία των αποφάσεων λαμβάνονται ερήμην των πολιτών.

Την έλλειψη ολοκληρωμένων πολιτικών στην χώρα μας, η οποία με τη σειρά της συνεπάγεται την μη υλοποίηση προγραμμάτων έργων και κατά συνέπεια την μη υλοποίηση της στρατηγικής εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων [\[xxxiii\]](#).

Μία από τις βασικότερες όμως παραμέτρους είναι η έλλειψη πείρας της ελληνικής δημόσιας διοίκησης σε θέματα παρακολούθησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την εφαρμογή σχεδίων και προγραμμάτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ομάδα εργασίας που συνεστήθη για το έργο IMPEL, η οποία ήρθε αντιμέτωπη με το πρόβλημα της ελάχιστης διαθέσιμης πείρας σε ό,τι αφορά την παρακολούθηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την εφαρμογή των σχεδίων και προγραμμάτων.

Τέλος, το εθνικό σύστημα λήψης αποφάσεων της Ελλάδας παρουσιάζει αρκετές «ελευθερίες» και έτσι είναι δύσκολο να προσαρμοστεί σε οδηγίες και κανονισμούς, οι οποίοι θεσπίζουν ιδιαίτερες ρυθμίσεις και υποχρεώσεις, όπως αυτή των στρατηγικών περιβαλλοντικών εκτιμήσεων.

Ο δεύτερος σημαντικός παράγοντας για τον οποίο δεν ενσωματώνεται η εν λόγω οδηγία στο εθνικό μας δίκαιο είναι *οι ασάφειες, οι ελλείψεις και η πολυπλοκότητα των διατάξεών της*. Όλα αυτά διαφαίνονται ως εξής:

Ο υψηλός βαθμός ελέγχου και έγκρισης των σχεδίων-προγραμμάτων από μεγάλο αριθμό φορέων επιδεινώνει την ήδη προβληματική γραφειοκρατική λειτουργία.

Οι διατάξεις της οδηγίας απαιτούν για τη σωστή και πλήρη εφαρμογή της υψηλού επιπέδου χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό, κάτι το οποίο είναι ευρέως γνωστό ότι δεν ισχύει σε μια χώρα, όπως η δική μας.

Η μέχρι στιγμής επίβλεψη από την ελληνική διοίκηση των «έργων» και

«προγραμμάτων», τα οποία δεν πληρούν τις προδιαγραφές της οδηγίας, καθιστά το έργο του επακριβούς καθορισμού του πεδίου εφαρμογής ιδιαίτερα δύσκολο και σε κάθε περίπτωση χρονοβόρο.

Ένα σημαντικό θέμα είναι ότι παρατηρείται ασάφεια ως προς τον ορισμό της αρχής, η οποία είναι αρμόδια για την προετοιμασία και τον έλεγχο του προγράμματος ή σχεδίου και η οποία βάσει των διατάξεων του ΔΕΚ έχει ιδιαίτερα ευρύ πεδίο εφαρμογής.

Επιπρόσθετα, η υποχρέωση εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων στα διάφορα επίπεδα ενός ιεραρχημένου συνόλου σχεδίων και προγραμμάτων περιπλέκει ιδιαίτερα τις διαδικασίες, καθιστώντας τες έτσι ιδιαίτερα πολύπλοκες.

Μια από τις σημαντικότερες παραμέτρους, αν όχι η σημαντικότερη, είναι ότι η οδηγία δεν καθορίζει την αρμόδια να συντονίζει την όλη διαδικασία εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων υπηρεσία, αλλά ούτε και συναρμόδιες αρχές, οι οποίες θα συμμετάσχουν στα διάφορα επίπεδα διαβουλεύσεων. Πιο συγκεκριμένα, όπως περιγράφεται σε έκθεση για το έργο IMPEL «Το άρ. 10 της οδηγίας ΣΠΕ δεν ορίζει την αρχή ή τον οργανισμό που είναι υπεύθυνος για την παρακολούθηση. Ανάλογη με την εκάστοτε κατάσταση, θα ήταν δυνατή και η εμπλοκή ιδιωτικών φορέων στη συλλογή περιβαλλοντικών δεδομένων (π.χ. μέσω της παρακολούθησης της άγριας πανίδας και χλωρίδας)».

Ιδιαίτερα νευραλγική παράμετρος είναι η έλλειψη καθορισμού της διαδικασίας διαβούλευσης με το κοινό και κυρίως η έλλειψη ορισμού του κοινού που θα συμμετέχει κάθε φορά σε αυτήν, γεγονός το οποίο είναι απολύτως αντιληπτό, καθότι δεν μπορεί να δίδεται έμφαση και προσοχή σε αποφάσεις πολιτών, οι οποίοι ουδεμία σχέση έχουν με ζητήματα περιβαλλοντικού σχεδιασμού ή και ανάπτυξης.

Τέλος, η ιδιάζουσα διάταξη της οδηγίας για παρακολούθηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των σχεδίων και προγραμμάτων δημιουργεί δυσμενείς συνθήκες, εφόσον απαιτείται η ανάληψη κατάλληλης επανορθωτικής δράσης στην περίπτωση που εντοπιστούν δυσμενείς επιπτώσεις, όχι μόνο πριν αλλά και κατά την διάρκεια της εκπόνησης των εν λόγω σχεδίων και προγραμμάτων [\[xxxiv\]](#).

VIII. Προϋποθέσεις για την επιτυχή εφαρμογή της οδηγίας ΣΠΕ

Είναι κατανοητό ότι για να μπορέσει να επιτύχει ο θεσμός της ΣΠΕ, θα πρέπει να διατηρηθεί σε ένα ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο διαφάνειας, όπου θα επιτρέπει την ανάδειξη των ποικίλων προβληματισμών για το περιβάλλον. Εκτός αυτού, για να έχει αποτέλεσμα η ΣΠΕ είναι απαραίτητο να εξελιχθεί σε μια διαρκή διαδικασία, η οποία θα ενεργοποιεί διάφορους θεσμούς και αρχές έχοντας ως κοινό σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος.

Όλοι οι αρμόδιοι φορείς θα πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι ένα επιτυχημένο σχέδιο ΣΠΕ θεωρείται ως η αρχή μιας διαδικασίας ολοκλήρωσης και μπορεί να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στη λύση των προβλημάτων που ενδεχομένως θα δημιουργηθούν κατά τη διάρκεια της πρακτικής της εφαρμογής. Εκτός αυτού όμως, η ΣΠΕ είναι μια ενεργή, συμμετοχική και εκπαιδευτική διαδικασία, η οποία επιδρά σε όλα τα εμπλεκόμενα μέρη. Η ΣΠΕ με τη συμβολή της επιτρέπει στους ποικίλους παράγοντες της ανάπτυξης να επηρεάσουν τους αρμόδιους για τις λήψεις των αποφάσεων, ενώ αυτοί μπορούν να προκαλέσουν το ενδιαφέρον του κοινού σχετικά με τις στρατηγικές διαστάσεις από την εφαρμογή της πολιτικής τους για το περιβάλλον.

Κλείνοντας, γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι η επιτυχημένη εφαρμογή του θεσμού της ΣΠΕ, παρουσιάζεται συχνά εκεί που υπάρχει η νομοθετική υποχρέωση ή όπου υπάρχει ο νομοθετικός χώρος, ο οποίος θα μπορέσει να αναπτυχθεί και να αξιολογηθεί [\[xxxv\]](#).

IX. Συμπεράσματα

Τα σχέδια ΣΠΕ εξασφαλίζουν ότι δίδεται ιδιαίτερη προσοχή και αξία στις περιβαλλοντικές διαστάσεις και τους στόχους για την ανάπτυξη διαφόρων ειδών

πολιτικών, σχεδίων και προγραμμάτων. Η οδηγία 2001/42/EK λειτουργεί συμπληρωματικά με την οδηγία 85/337/ΕΟΚ εξασφαλίζοντας έτσι ένα ανώτερο επίπεδο σχεδιασμού και προγραμματισμού και αποτελώντας με αυτόν τον τρόπο ένα βασικό εργαλείο υλοποίησης της περιβαλλοντικής πολιτικής στη χώρα μας. Οι στρατηγικές μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων που θα συντάσσονται από δημόσιους φορείς θα δίδουν και τις στρατηγικές περιβαλλοντικές κατευθύνσεις σε τομεακά έργα, προκειμένου οι μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων να περιορίζουν τις επιπτώσεις τους στο περιβάλλον, ενώ τα χωροταξικά και πολεοδομικά σχέδια και τα αναπτυξιακά προγράμματα να προσδιορίζουν το βαθμό αντοχής του περιβάλλοντος, ώστε να δεχθεί πιέσεις από τα διάφορα είδη έργα και τις αναπτυξιακές δραστηριότητες. Η διαδικασία της ΣΠΕ βελτιώνει και κατά κάποιο τρόπο ενισχύει τη διαδικασία της ΕΠΕ σε επίπεδο έργων καθώς:

-Ενσωματώνει τους περιβαλλοντικούς στόχους και αρχές στα προγράμματα, σχέδια και πολιτικές, τα οποία διαμορφώνουν τα μεμονωμένα έργα.

- Διασαφηνίζει τις στρατηγικές κατευθύνσεις και τις ανάγκες για πληροφορίες.

- Μειώνει τον φόρτο εργασίας στη διαδικασία ΕΠΕ.

Οι διαδικασίες ΣΠΕ αποτελούν ένα σημαντικότατο βήμα για το επίτευγμα της ολοκληρωμένης ανάπτυξης της χώρας μας, καθώς αναδεικνύουν με έναν αποτελεσματικό τρόπο τις πολυδιάστατες σχέσεις, αλληλοσυνδέσεις και διαδράσεις των θεμάτων που σχετίζονται με το περιβάλλον και την ανάπτυξη.

Δεδομένου ότι θα θέσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την άσκηση και εκτέλεση ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων, η οδηγία ΣΠΕ είναι ίσως η πρώτη κοινοτική οδηγία, η οποία θα επιβάλλει με την εφαρμογή της στη χώρα μας τις αρχές του ορθολογικού σχεδιασμού.

Η οδηγία ΣΠΕ στηρίζει και ενισχύει τις διαδικασίες του συμμετοχικού σχεδιασμού, καθώς εμπεριέχεται σε αυτήν η έννοια των διαβουλεύσεων, η συμμετοχή του κοινού, η διεύρυνση των εμπλεκόμενων αρχών, καθώς και οι διασυνοριακές διαβουλεύσεις. Αυτό σημαίνει ότι η εν λόγω οδηγία δίνει το έναυσμα προκειμένου να μετατραπεί η διαδικασία συμμετοχής του κοινού από ένα ανούσιο κομμάτι του γραφειοκρατικού

μηχανισμού σε μια δημιουργική και επωφελή διαδικασία.

Η διαδικασία ΣΠΕ θα συμβάλει με έναν καθοριστικό τρόπο στην επιτυχή έκβαση του βασικού στόχου του χωρικού σχεδιασμού, που είναι η προώθηση της ισόρροπης και πολυκεντρικής ανάπτυξης σε συνδυασμό με την αποτελεσματική προστασία και διαχείριση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Σημαντικό αίτιο για τη μη ενσωμάτωση της οδηγίας ΣΠΕ στην εθνική μας νομοθεσία είναι ο μη σαφής ορισμός των εννοιών του «σχεδίου», του «προγράμματος» και του «κοινού» που θα συμμετάσχει στις διαβουλεύσεις ή με άλλα λόγια η μη αναγόρευση των εννοιών αυτών σε νομικές κατηγορίες, με άμεσο επακόλουθο να τίθενται σημαντικά ερωτήματα προς απάντηση. Μερικές υποτυπώδεις τουλάχιστον απαντήσεις στα ζητήματα αυτά οφείλουν να υπάρξουν στο νέο εθνικό νομικό πλαίσιο. Διαφορετικά, η δικαστικοποίηση ακόμη και των απλούστερων ζητημάτων θα αποτελέσει την αναπόφευκτη λύση, αλλά όχι όμως και την αποδοτικότερη.

[i] Σύμφωνα με το άρθρο του Δ. Ρόκου «Η ορθολογικότητα ως θεμέλιο και αφετηρία εκσυγχρονισμού και δημοκρατίας στις συγκεκριμένες κοινωνικοοικονομικές και πολιτικές συνθήκες στην Ελλάδα σήμερα», με τον όρο «ανάπτυξη» νοείται μια νέα, διαφορετική από την κάθε προηγούμενη κατάσταση ισορροπίας συστημάτων, σχέσεων και αλληλεπιδράσεων με βάση την παραγωγή, τη διανομή, την κατανάλωση και την απασχόληση και με στόχο τη βέλτιστη αξιοποίηση των πραγματικών δυνατοτήτων της φυσικής και της κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας μιας περιοχής, σύμφωνα με το κυρίαρχο πλαίσιο των κοινωνικών αξιών και επιλογών. Όπως αναφέρει άλλωστε ρητά ο Ρόκος, η ανάπτυξη δεν μπορεί παρά να αποτελεί ένα οργανικό «όλον» των αντικειμενικά πολύπλοκων σχέσεων, αλληλεξαρτήσεων και αλληλεπιδράσεων των οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών, πολιτισμικών και τεχνολογικών ενεργημάτων και προσπαθειών επίτευξης αυτής της διαφορετικής κάθε φορά, για τους ανθρώπους και τις κοινωνίες τους, ισορροπίας.

[iii] Η «Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη» είναι έννοια, η οποία επιχειρεί να ενισχύσει και να δώσει έμφαση σε όλα τα συστατικά στοιχεία της ανάπτυξης, με αρμονικό και ισορροπημένο τρόπο, χωρίς να εξαντλείται σε έναν μόνο τομέα (και ιδίως τον οικονομικό), όπως έγινε με τα περισσότερα μοντέλα ανάπτυξης, τα οποία εφαρμόστηκαν μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Στη χώρα μας, η έννοια της Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης εκφράσθηκε για πρώτη φορά από τον Καθηγητή του Ε.Μ.Π., Δ. Ρόκο, ο οποίος σε μια πληθώρα άρθρων του, την ορίζει ως την «ταυτόχρονα στο χώρο και το χρόνο, κατάλληλη οικονομική, κοινωνική, πολιτική, πολιτισμική και τεχνική/τεχνολογική ανάπτυξη, η οποία μπορεί να υπάρξει, μόνο όταν τελείται σε

διαλεκτική αρμονία και με σεβασμό πάντα στον άνθρωπο, τις προαιώνιες ευγενείς αξίες του και το «ολικό» του φυσικό και πολιτισμικό του περιβάλλον, στο οποίο αυτός εντάσσεται ειρηνικά και δημιουργικά ως οργανικό και αναπόσπαστο μέρος του, και όχι ως κυρίαρχο στοιχείο, ιδιοκτήτης ή εκμεταλλευτής του».

[iii] Μη Κυβερνητικές Περιβαλλοντικές Οργανώσεις.

[iv] Βλ. Α. Παπαϊωάννου-Α. Παπαηλιάδου-Α. Σωτηρίου-Δ. Τσότση-Π. Χατζηχριστοδούλου, Ο Θεσμός των Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ): Στόχοι, Περιεχόμενο, Ευρωπαϊκό και Εθνικό Νομικό Πλαίσιο, Εφαρμογή, Σεμινάριο «Φυσικός Σχεδιασμός: Χωροταξία, Πολεοδομία, Περιβάλλον», Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης, Αθήνα 2003.

[v] Βλ. Α. Παπαπετρόπουλου, Εισαγωγικές Παρατηρήσεις στο θεσμικό πλαίσιο και στη νομολογία για τη βιώσιμη χωρική ανάπτυξη, Αθήνα 2004.

[vi] Βλ. Α. Παπαϊωάννου-Α. Παπαηλιάδου-Α. Σωτηρίου-Δ. Τσότση-Π. Χατζηχριστοδούλου, ό.π., (σημ. 4).

[vii] Βλ. Ευρωπαϊκή Ένωση, Εφαρμογή της οδηγίας 2001/42/ΕΚ σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων, 2001.

[viii] Η στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση είναι διεθνώς γνωστή με τον βρετανικό όρο «SEA: Strategic Environmental Assessment».

[ix] Οι εν λόγω πολιτικές διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: α) Τις μη χωροταξικές πολιτικές που έχουν χωρικές επιπτώσεις, σημαντικότερες εκ των οποίων είναι η πολιτική δημοσίων επενδύσεων, η πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης, η πολιτική περιβάλλοντος και η πολεοδομική πολιτική. β) Τις επιμέρους συνιστώσες της χωροταξικής πολιτικής που είναι η πολιτική οικιστικής ανάπτυξης, η πολιτική οικιστικού δικτύου, η πολιτική χρήσεων γης, καθώς και η πολιτική γης.

[x] Βλ. Ε. Ζαγοριανάκου, Παρουσίαση της οδηγίας ΣΠΕ και διεθνής εμπειρία, Ημερίδα «Εφαρμογή της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ για τις Στρατηγικές Περιβαλλοντικές Εκτιμήσεις (ΣΠΕ) στην Ελλάδα», Αθήνα 2004.

[xi] Βλ. Ε. Ζαγοριανάκου, Πίσω στο Μέλλον; Τα Σχέδια των Βρυξελλών για επέκταση των Εκτιμήσεων Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΕΠΕ) σε στρατηγικό επίπεδο, Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα 2001.

[xii] Βλ. Ε. Ζαγοριανάκου, ό.π. (σημ. 10).

[xiii] Βλ. Ν. Κατσού, Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση Σχεδίων και Προγραμμάτων-Ένα εργαλείο για την ενσωμάτωση του Περιβάλλοντος στις Διαδικασίες Λήψης Στρατηγικών Αποφάσεων, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Δ.Π.Μ.Σ. «Περιβάλλον και Ανάπτυξη», Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Αθήνα 2005.

[xiv] Σύμφωνα με το άρθρο του Α. Παπαπετρόπουλου, «Το θεσμικό πλαίσιο για τη βιώσιμη χωρική ανάπτυξη των νησιωτικών περιφερειών: το παράδειγμα της περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου», η έννοια της χωρικής ανάπτυξης αποσκοπεί στην υλοποίηση τριών φαινομενικά αντιφατικών μεταξύ τους στόχων που είναι η περιβαλλοντική προστασία, η κοινωνική δικαιοσύνη και συνοχή και η οικονομική αύξηση και μεγέθυνση. Οι εν λόγω στόχοι επιδιώκονται σήμερα σε εθνικό επίπεδο με την υιοθέτηση ενός συστήματος χωρικού σχεδιασμού τριών βαθμίδων και συγκεκριμένα:

α) Στην πρώτη βαθμίδα ανήκει ο χωροταξικός σχεδιασμός, όπου το μέσο για την υλοποίησή του είναι, καταρχάς, το γενικό πλαίσιο χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης, το οποίο καλύπτει όλο τον εθνικό χώρο, καθώς επίσης και τα περιφερειακά πλαίσια και τα ειδικά πλαίσια χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης.

β) Με τον χωρικό σχεδιασμό δεύτερης βαθμίδας, δηλαδή τον πολεοδομικό σχεδιασμό, εξειδικεύονται οι στρατηγικές αρχές και οι κατευθύνσεις του χωροταξικού σχεδιασμού σε τοπικό επίπεδο, όπου τα μέσα υλοποίησης είναι τα γενικά πολεοδομικά σχέδια (ΓΠΣ) και τα σχέδια χωρικής οικιστικής οργάνωσης και ανοικτής πόλης (ΣΧΟΟΑΠ), που αφορούν την εδαφική περιφέρεια του καποδιστριακού δήμου. Επιπλέον, υπάρχουν τα ρυθμιστικά σχέδια που καλύπτουν την εδαφική περιφέρεια των μητροπολιτικών δήμων. Στη δεύτερη κατηγορία ανήκει επίσης ο φυσικός σχεδιασμός της υπαίθρου, ο οποίος έχει ως επίκεντρο τον ορθολογικό καθορισμό των χρήσεων γης και των όρων δόμησης, του περιαστικού και αγροτικού χώρου. Τα μέσα υλοποίησης αυτού είναι οι ειδικές χωροταξικές μελέτες (ΕΧΜ) και οι ζώνες οικιστικού ελέγχου (ΖΟΕ), που αφορούν τις εκτός σχεδίου περιοχές και σχετικά μικρής κλίμακας (υπονομαρχιακής), οι ειδικές περιβαλλοντικές μελέτες (ΕΠΜ), οι οποίες αφορούν τις εκτός σχεδίου περιοχές με ιδιάζουσα περιβαλλοντική ευαισθησία, οι περιοχές οργανωμένης ανάπτυξης παραγωγικών δραστηριοτήτων (ΠΟΑΠΔ), οι περιοχές ειδικών χωρικών παρεμβάσεων (ΠΕΧΠ), οι οποίες προσδιορίζονται από τα χωροταξικά σχέδια ανώτερου διοικητικού επιπέδου και τέλος τα σχέδια ανάπτυξης περιοχών δεύτερης κατοικίας (ΣΧΑΠ) και οι περιοχές ειδικά ρυθμιζόμενης πολεοδόμησης (ΠΕΡΠΟ), που αποτελούν ουσιαστικά σχέδια χρήσεων γης.

γ) Στην τρίτη βαθμίδα του χωρικού σχεδιασμού ανήκει η πολεοδομική μελέτη που εξειδικεύει και υλοποιεί σε επίπεδο οικοδομικού τετραγώνου, τους στόχους και τις χρήσεις γης που καθορίζει το ΓΠΣ ή το ΣΧΟΟΑΠ και με την οποία καθορίζονται οι

κανονιστικοί όροι και περιορισμοί δόμησης.

[xv] Βλ. *Κ. Κασσιού-Μ. Λάμπρου*, Επίπεδα διαφορών των διαδικασιών της Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΕΠΕ) και της Στρατηγικής Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΠΕ), Ημερίδα «Εφαρμογή της οδηγίας 01/42/ΕΚ για τις στρατηγικές περιβαλλοντικές εκτιμήσεις (ΣΠΕ) στην Ελλάδα», Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Αθήνα 2004.

[xvi] Κυρίως στο άρ. 2, όπου παρατίθενται οι ορισμοί, στο άρ. 5, όπου αναλύεται η διαδικασία της περιβαλλοντικής μελέτης και στο παράρτημα.

[xvii] Ειδικότερα οι τόποι κοινοτικής σημασίας (ΤΚΣ-SCI), οι ζώνες ειδικής προστασίας (ΖΕΠ-SPA), καθώς και οι λοιπές περιοχές που χαρακτηρίζονται ως προστατευόμενες βάσει των κοινοτικών οδηγιών 79/409 και 92/43.

[xviii] Βλ. *Ευρωπαϊκή Ένωση*, όπ.π. (σημ. 7).

[xix] Βλ. *Κ. Χατζιμπήρου*, Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση και Στρατηγική Διατήρησης του Περιβάλλοντος, Ημερίδα «Εφαρμογή της οδηγίας 01/42/ΕΚ για τις στρατηγικές περιβαλλοντικές εκτιμήσεις (ΣΠΕ) στην Ελλάδα», Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Αθήνα 2004.

[xx] Βλ. *Θ. Βλαστού*, Οι ευκαιρίες από τη νέα οδηγία 2001/42/ΕΚ για τις Στρατηγικές Περιβαλλοντικές Εκτιμήσεις. Το παράδειγμα των μεταφορών, Αθήνα 2004.

[xxi] Η χωροταξία είναι έννοια, η οποία στερείται ενός επακριβούς επιστημονικού ορισμού. Ωστόσο, κατά μία γενική έννοια η χωροταξία επιδιώκει την ολοκληρωμένη και ισόρροπη κατανομή των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στον γεωγραφικό χώρο με στόχο την κοινωνική συνοχή, την οικονομική ανάπτυξη και τη διαχείριση και προστασία του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων. Παράλληλα αποτελεί σημαντικό εργαλείο για την επίλυση των συγκρούσεων χρήσεων γης. Παράλληλα, η χωροταξία, ως συνειδητή πράξη, αποτελεί ένα σύνθετο πρόβλημα, καθότι αγκαλιάζει ολόκληρο το κοινωνικό-οικονομικό γίνεσθαι μιας κοινωνίας και ολόκληρο το βιοσύστημα του χώρου που την περιέχει. Έτσι λοιπόν εξ ορισμού η χωροταξία δεν περιορίζεται αποκλειστικά και μόνο στα δεδομένα του χώρου και του περιβάλλοντος και για αυτό ακριβώς μπορεί να αποτελέσει τον κύριο πυλώνα κάθε ολοκληρωμένης εθνικής αναπτυξιακής στρατηγικής και το βασικό εργαλείο συντονισμού των τομεακών πολιτικών με στόχο την επίτευξη της αξιοβίωτης ολοκληρωμένης ανάπτυξης για έναν ειρηνικό και καλύτερο κόσμο.

[xxii] Με τον όρο «βιώσιμη ανάπτυξη» νοείται εκείνο το είδος ανάπτυξης, το οποίο ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να διακυβεύεται η ικανοποίηση των

αναγκών των μελλοντικών γενεών. Διευκρινίζεται ότι για να μπορέσει να επιτευχθεί η βιώσιμη ανάπτυξη θα πρέπει να συνδυαστεί η κοινωνική πρόοδος, η οποία θα λαμβάνει υπόψη της τις ανάγκες όλων των πολιτών, η διαχείριση και προστασία του περιβάλλοντος, καθώς και η διατήρηση των υψηλών ρυθμών οικονομικής μεγέθυνσης και απασχόλησης.

[xxiii] Βλ. *Ευρωπαϊκή Ένωση*, όπ.π. (σημ. 7).

[xxiv] Το σχέδιο ανάπτυξης του κοινοτικού χώρου (ΣΑΚΧ) παρουσιάζει τις στρατηγικές κατευθύνσεις των πολιτικών χωρικής ανάπτυξης και των τομεακών πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως αυτές ορίστηκαν από τα κράτη-μέλη σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το Μάιο του 1999. Σημειώνεται ότι το ΣΑΚΧ αποτελεί το κατάλληλο πλαίσιο προσανατολισμού των διαφόρων θεματικών πολιτικών της Κοινότητας και των κρατών-μελών για θέματα που αφορούν το χώρο, καθώς και για τα περιφερειακά και τοπικά όργανα αυτοδιοίκησης, με στόχο την αειφόρο ανάπτυξη του ευρωπαϊκού χώρου.

[xxv] Βλ. *Κ. Χατζιμπήρου*, όπ.π. (σημ. 19).

[xxvi] Βλ. *Κ.Κασσιού/ Μ. Λάμπρου*, όπ.π. (σημ. 15).

[xxvii] Βλ. *Ε. Μαρμαρά*, *Σχεδιασμός και Οικιστικός Χώρος*, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003.

[xxviii] Βλ. *Γ. Μανούρη*, *Εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων και Χωροταξικός Σχεδιασμός*. Μια σύνθετη προσέγγιση, Αθήνα 2005.

[xxix] Όσοι έχουν ασχοληθεί ενεργά με ζητήματα χωροταξικού σχεδιασμού, δε θα πρέπει να παραβλέπουν το γεγονός ότι οι περισσότερες των ΕΧΜ έχουν «κολλήσει» στην Γ΄ ή στην καλύτερη των περιπτώσεων στην Δ΄ Φάση.

[xxx] Βλ. *Ε. Τολέρη*, *Εφαρμογή της οδηγίας 2001/42/ΕΚ για τις στρατηγικές περιβαλλοντικές εκτιμήσεις (ΣΠΕ) στην Ελλάδα*, Αθήνα 2004.

[xxxi] Βλ. *Δ. Αργυρόπουλου*, *Εφαρμογές Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης σε Προγράμματα*. Η Περίπτωση του Ήξινα Παραχώρησης Ιόνιας Οδού, Ημερίδα «Εφαρμογή της οδηγίας 01/42/ΕΚ για τις στρατηγικές περιβαλλοντικές εκτιμήσεις (ΣΠΕ) στην Ελλάδα», Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Αθήνα 2004.

[xxxii] Βλ. *Γ. Μανούρη - Α. Γιούτσου - Κ. Κασσιού*, *Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και Προγράμματα*, Αθήνα 2003.

Νόμος και Φύση

Αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη
<https://nomosphysis.org.gr>

[xxxiii] Βλ. σχετικά *Θ. Βλαστού*, όπ.π. (σημ. 20), σ. 2.

[xxxiv] Βλ. σχετικά *Κ. Μενουδάκου*, *Η απαίτηση του γενικού σχεδιασμού και της συνολικής εκτίμησης στην νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας*, Αθήνα 2005.

[xxxv] Βλ. *Α. Παπαϊωάννου / Α. Παπαηλιάδου / Α. Σωτηρίου / Δ. Τσότση / Π. Χατζηχριστοδούλου*, όπ.π. (σημ. 4), σ. 94-5.